

perium et actum imperatum, sed etiam consilium, electionem, et usum quatenus ad executionem ejusdem actionis tendunt, si simul fiant, et sine interruptione morali, censeantur omnes complere unum perfectum actum humanum.

2. Sed tamen nota, conclusionem intelligi de imperio et actu imperato in uno homine: secus est, si imperium ad alium deferatur.

Nam tunc actus factus ab uno propter imperium alterius, licet ad imperantem relatus unus moraliter sit cum imperio ejus, et ideo bonitas, vel malitia imperati actus imperanti tribuatur: tamen comparatus ille actus cum ipsomet, qui actum imperatum exequitur, est novus moralis actus, quia nova libertate fit, et ideo potest illi, vel ad novum meritum, vel culpam imputari.

FINIS TRACTATUS DE VOLUNTARIO ET INVOLUNTARIO.

ELENCHUS TRACTATUS TERTII

DE BONITATE ET MALITIA HUMANORUM ACTUUM.

DISPUTATIO I.

DE ACTU MORALI IN COMMUNI, QUIDQUE IN EO SIT MORALITAS, CONTINENS SECTIONES TRES.

1. *Quinam actus sint morales in homine.*
2. *Quid sit in actu morali ipsa moralitas.*
3. *Quid sit moralitas in cæteris rebus quæ morales denominantur.*

DISPUTATIO II.

DE BONITATE ET MALITIA OBJECTIVA HUMANORUM ACTUUM, COMPREHENDENS SECTIONES TRES.

1. *Utrum in objectis actuum humanorum sit aliqua honestas, sive bonitas moralis objectiva.*
2. *Quid sit bonitas objectiva humanorum actuum.*
3. *Utrum actus humani sumant honestatem ex objecto, fine, et circumstantia, et quotuplex illa sit.*

DISPUTATIO III.

DE FORMALI BONITATE ACTUS INTERIORIS VOLUNTATIS IN COMMUNI, CONTINENS SECTIONES QUATUOR.

1. *Utrum possit esse in voluntate homi-*

nis actus aliquis moraliter bonus absolute, et simpliciter.

2. *Utrum actus interior voluntatis sit formaliter bonus, vel tantum casualiter ab actu externo.*
3. *Quid sit bonitas formalis, et moralis in actu interno.*
4. *Quotuplex sit bonitas in actu interiori voluntatis.*

DISPUTATIO IV.

DE BONITATE ACTUS INTERIORIS EX OBJECTO, COMPLECTENS SECTIONES QUATUOR.

1. *Utrum actus interior sumat suam bonitatem ex objecto.*
2. *Utrum hæc bonitas quæ sumitur ex objecto sit prima, et essentialis, atque entitativa differentia interioris actus voluntatis.*
3. *Utrum idem actus voluntatis possit habere plures bonitates specificè diversas ex proximo objecto.*
4. *Utrum actus voluntatis habeat unam bonitatem in ordine ad plura objecta materialia.*

DISPUTATIO V.

DE BONITATE ACTUS INTERIORIS EX CIRCUMSTANTIIS, CONTINENS SECTIONES TRES.

1. *Utrum actus interior, ut sit simpliciter bonus requirat bonitatem aliquam ex circumstantiis.*
2. *Quomodo in voluntate esse debeant circumstantiæ objectivæ, ut conferant bonitatem actui interiori, et qualis sit illa bonitas.*
3. *Quomodo circumstantiæ actus interioris: quæ immediate ipsum afficiunt, debeant esse voluntariæ, ut dent bonitatem, et quæ sit talis bonitas.*

DISPUTATIO VI.

DE BONITATE ACTUS INTERIORIS EX FINE, CONTINENS SECTIONES QUINQUE.

1. *Utrum bonus finis sit necessarius, ut actus voluntatis sit bonus.*
2. *Qualis sit bonitas, quam actus puræ electionis habet ex fine honesto.*
3. *Utrum actus ex objecto bonus possit habere bonitatem aliquam ex fine extrinseco.*
4. *Quid sit bonitas accidentalis ex fine in actu interno voluntatis.*
5. *Qualis relatio in finem requiratur ad prædictam bonitatem.*

DISPUTATIO VII.

DE MALITIA, COMPLECTENS SECTIONES DECEM.

1. *Utrum sit aliquis actus voluntatis ex natura sua malus exclusa etiam extrinseca prohibitione.*
2. *Utrum malitia interioris actus voluntatis proxime sit in ipso actu.*
3. *Utrum malitia actus interni sit aliquis modus realis positivus, et physicus in ipso.*

4. *Utrum malitia moralis actus voluntatis præter entitatem ejus addat rationem moralem positivam, vel tantum privativam.*

5. *Utrum malitia actus voluntatis dicat privationem rectitudinis, seu honestatis debitæ.*

6. *Utrum malitia moralis sit sola ipsa negatio, vel privatio, vel includat etiam entitatem positivam ipsius actus.*

7. *Utrum actus malus sumat unitatem et distinctionem specificam ex objecto.*

8. *Utrum actus voluntatis accipiat malitiam ex circumstantiis, et quomodo.*

9. *Utrum actus voluntatis sumat malitiam ex fine.*

10. *Utrum sit aliqua malitia voluntatis in sola carentia actus, et quid sit illa.*

DISPUTATIO VIII.

DE DIVISIONE ACTUS VOLUNTATIS IN BONUM ET MALUM, ET MEMBRORUM COMPARATIONE, ET REPUGNANTIA, CONTINENS SECTIONES TRES.

1. *Utrum idem actus voluntatis possit simul habere bonitatem et malitiam.*
2. *Utrum habere illas possit successive.*
3. *Divisio actus voluntatis in bonum et malum sit essentialis, necne.*

DISPUTATIO IX.

DE INDIFFERENTIA ACTUUM VOLUNTATIS, ET SUFFICIENTIA DIVISIONIS IN BONUM ET MALUM, CONTINENS SECTIONES TRES.

1. *Utrum detur actus voluntatis indifferens secundum suam essentiam vel speciem.*

2. *Utrum detur voluntatis actus supernaturalis indifferens secundum suam speciem.*
3. *Utrum detur actus voluntatis indifferens in individuo.*
- conformari debeat divinæ disponenti de actibus ipsius humanæ.
3. *Utrum humana voluntas debeat conformari divinæ volenti alia objecta extra actus ipsius voluntatis.*

DISPUTATIO X.

DE BONITATE ET MALITIA FORMALI EXTERNORUM ACTUUM HUMANORUM, COMPLECTENS SECTIONES DUAS.

1. *Utrum actus externus humanus sit bonus, vel malus solum per denominationem ab interno, ideoque nullam ei addat bonitatem et malitiam.*
2. *Quid conferant actus externi ad bonos, vel malos mores hominum.*

DISPUTATIO XI.

DE PRIMA SEU REMOTA REGULA BONITATIS, VEL MALITIE HUMANORUM ACTUUM, QUÆ EST VOLUNTAS DEI, SEU LEX ÆTERNA, CONTINENS SECTIONES TRES.

1. *Quibus modis possit humana voluntas esse conformis, vel difformis divinæ.*
2. *Utrum voluntas humana, ut sit recta,*

DISPUTATIO XII.

DE PROXIMA REGULA BONITATIS, ET MALITIE HUMANORUM ACTUUM, QUÆ EST RECTA RATIO, SEU CONSCIENTIA, CONTINENS SECTIONES SEPTEM.

1. *Quid sit conscientia.*
2. *Quotuplex sit conscientia.*
3. *Quenam conscientia sufficiat ad recte operandum.*
4. *Quod iudicium conscientie sufficiat ad inducendam obligationem homini, ut operetur, vel omittat, præsertim si erret.*
5. *Quando possit homo licite operari cum conscientia dubia.*
6. *Quomodo sit utendum conscientia opinante, seu probabili ad recte operandum.*
7. *Quomodo sit utendum conscientia scrupulosa ad honestam actionem.*

TRACTATUS TERTIUS.

DE BONITATE ET MALITIA HUMANORUM ACTUUM.

DISPUTATIO I.

DE ACTU MORALI IN COMMUNI, QUIDQUE IN EO SIT ESSE MORALE.

Præcipuus scopus hujus tractatus est explicare hanc divisionem actus humani in bonum et malum, et quid sit unumquodque horum membrorum: quomodo inter se opponantur: an interdum misceri possint inter se, an possit unum in aliud transmutari, et quomodo adæquent divisionem, et alia quæ in discursu materiæ prosequemur. Ut ergo ad hæc omnia paretur via, necesse est prius intelligere quod sit ejus divisum et per quid constituatur communis ratio ejus, quia alioqui non potuerunt commode speciales rationes bonitatis moralis et malitiæ intelligi. Quoniam vero potissimum agitur nunc de actu morali ut moralis est, dicemus prius quid sit iste actus, et quas condiciones requiratur: deinde quid formaliter sit in ipso ipsum esse morale: et quoniam ab actu morali vel in ordine ad illum multa alia denominantur moralia, breviter etiam attingam quid sit in cæteris rebus illud esse a quo sic denominantur.

SECTIO I.

Quinam actus sint morales in homine.

1. *Moris significatio impropria.* — Primo quod sint in homine aliqui actus morales, certius est quam ut probatione indigeat, satisque constat ex communi modo loquendi omnium. Radix autem hujus denominationis a more desumpta est, nam apud Latinos idem est *morale*, quod ad mores pertinens, ut constat ex Tullio, lib. de Fato. Mos autem, ut notavit D. Thomas 1, 2, quæst. 58, art. 1, idem fere est quod frequens, sæpiusque repetitus idem

operandi modus: quæ frequentia vel similitudo in modo operandi interdum oritur ex inclinatione et determinatione naturæ: et hoc modo tribuitur interdum *mos* irrationabilibus et inanimatis rebus, sic enim dicuntur *mores* bestiarum, seu ferarum 2, Machab. 11, et Sapient. 12, infantium et insensatorum *more* viventes: sic etiam legimus *mores* cœli apud Plinium, lib. 14, cap. 1. Sed hæc metaphorica esse videntur, ut notavit D. Thomas, in 3, quæst. 23, quæst. 1, art. 4, quæst. 2, et Soto 1, de Just., quæst. 7, art. 2.

2. *Significatio propria.* — Proprie ergo dicitur *mos*, quando ille similis operandi modus oritur ex voluntaria determinatione operantis: et hoc modo dicuntur *mores* hujusmodi boni, vel mali, ad Hebr. 11, et Psalm. 67: *Qui habitare facit unius moris in domo.* Hinc D. Isidorus 5. Etym., cap. 3, dicit *morem* est vetustate firmatam consuetudinem: postea vero subdit consuetudinem esse jus quodammodo moribus introductum: in quibus definitionibus videtur quidem vitiosum circum committere: propter quod forte Soto citatus dicit *morem* interdum significare quemlibet actum, interdum frequentiam ipsam actuum, interdum vero habitum ex hujusmodi frequentia acquisitum. Sed revera ex primaria significatione hæc vox neque unum habitum, neque actum significat, sed ipsam frequentiam similium actuum. Inde vero orta est denominatio *actus moralis*, quatenus significat illum actum, ex cujus frequentia *mos* conficitur. Cum ergo per se notum sit dari humanos mores, eodem modo certum est dari in hominibus actus morales: sed quinam hi sint, hoc inquirimus.

3. *Prima opinio pro hac quæstione.* — *Ejus argumentum.* — Prima opinio censet actum moralem idem esse quod actum proprie et perfecte humanum, seu perfecte voluntarium: